

Ян Грабовський

ПРО ЗВІРЯТ

84.4Пол
Г 75

2-3

Ян Грабовський

ПРО ЗВІРЯТ

Оповідання

Для молодшого шкільного віку

Переклад з польської
ОЛЕНИ МЕДУЩЕНКО

Малюнки
Тетяни КАПУСТИНОЇ

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1982

97
08

Эти рассказы принадлежат перу одного из любимейших писателей польских детей. Говорится в книжке о животных и птицах, о их жизни и повадках, о их преданности человеку.

Книга издана к 100-летию со дня рождения писателя.

Перекладено за виданням:

Jan Grabowski. Kochany zwierzynek.
Nasza księgarnia, Warszawa, 1957.

МЕТКА

По той бік вулиці, навскоси від нашої хвіртки, посеред садка виднівся будиночок. Звичайнісінький собі будиночок — ні гарний, ні поганий. Чому він майже завжди стояв пустою — важко сказати. Але так якось виходило, що всі, хто оселявся в ньому, щонайбільше за півроку виїздили з нашого містечка.

Постійно мешкав у порожньому будинку тільки пан Попелек, листоноша. Займав дві малесенькі кімнатки у флігелі. Він був удівець і мав двох дочок-близнят — Зосю й Вісю. Дівчатка так скидались одна на одну, що я відрізняв їх тільки по кольору стрічок, уплетених у тоненькі кіски. Сестрички нагадували двох маленьких попелястих кошенят. Були вони статечні, розважні, говорили рідко й завжди разом. Гуляючи по вулиці, дівчатка вели на червоній стрічці чорну овечку, яку називали Перлинкою.

Перлинка була втіленням розуму й відданості. Принаймні так в один голос запевняли сестри. Мушу підтвердити: чорна вівця справді всюди ходила слідом за дівчатками й мекала, коли її кликали на ім'я.

А взагалі то була звичайнісінька вівця. На світ вона дивилась сонно й кисло. Але мені здається, що саме за це маленькі Попеленята особливо любили свою овечку.

— Вона така смирна! — з захватом говорила Зося.

— І така лагідна! — підхоплювала Віся.

От і добре! Попеленята дуже любили свою смирну овечку, а вона їх — чого ж ще треба?

Деякий час дівчатка не виходили на вулицю зі своєю Перлинкою. Здається, овечка була хвора. Та одного разу сестрички несподівано прибігають до мене в садок. Личка в них заплакані, очі повні сліз, а підборіддя тремтять так, що бідолашні й слова вимовити не можуть.

— Що сталося? — питаю.

— Ой! — хлипає Віся.

— Таке горе! — вторує їй Зося.

І обидві — в сльози! Плачуть, аж заходяться!

Заспокоюю їх як можу. Дав по цукерці. Плачуть. Дав по другій. Не помагає. Тільки почастувавши їх вишневим варенням, я дізнався, в чому річ. Перлинка померла.

— Ну що ж, мої любі, — кажу. — Смерть не питає — забирає та й годі! Тут вже нічого не вдієш!

— А що буде з Меткою? — питає мене Віся і знову в плач.

— Еге, що з Меткою? — повторює Зося крізь сльози.

— Що то за Метка? — здивувався я, бо досі про неї нічого не чув.

Виявилося, що в Перлинки народилась дочка, що цю дочку, чорну, як і її мама, дівчатка вже назвали Меткою, що Метці тільки три дні і про те, щоб годувати її соскою, не може бути й мови. Отже, виходить так, ніби й Метці вже кінець.

Почав я міркувати, як би його допомогти маленьким заплаканим Попеленятам. І раптом згадав про Вірну! Кажу дівчаткам:

— Давайте свою сирітку! Вірна — добра, благородна собака. І вона якраз годує сінка. Може, й вашу Метку за дочку прийме. Спробуймо!

Дівчатка здивовано втупили в мене очі.

— Наша Метка — з собаками? — ображено спитала Віся.

— В собачій будці? — повторила Зося і знизала плечима.

— Або в собачій будці, або нічим вам допомогти не зможу, — відповідаю коротко. — А що за цяця така ваша Метка, що не може бути приймачкою моєї Вірної? Хай би у всіх людей було таке золоте серце, як у моєї собаки!

Сестрички перезирнулися, подумали і, не кажучи ні слова, побігли додому.

За кілька хвилин вертаються.

— Ось вона,— каже Віся і розгортає клапоть старої козушки.
А там — ягнятко.

— Ця козушка — посаг нашої Метки,— пояснює Зося.

— Щоб їй було тепло в будці,— додає Віся.

Ідемо з Меткою та її посагом до будки. Кличу Вірну. Вона виходить. Дивиться віддано мені в очі, але нетерпляче махає хвостом.

«Коли ти маєш до мене якусь важливу справу,— каже,— то говори швидше. Ти ж знаєш, що в мене у будці маля. Його не можна ні на хвилину залишати самого».

Я поклав перед Вірною на землю Метку в козушці. Ягнятко було таке кволе, що не могло встати на ніжках.

— Це свій, свій,— кажу Вірній.

«Та як же можна не пожаліти такого безпорадного черв'ячка»,— відповіли мені її чесні очі.

Вірна обережно взяла Метку за карк і понесла в будку.

Дівчатка остовпіли з подиву. А коли отямились, ухопили кожушину й полізли обидві в будку.

— Не лізьте,— кажу їм.— Виходить, ваша кожушина Вірній ні до чого. Вона краще знає, як виховувати свою приймачку!

Сестрички постояли, постояли перед будкою з кожушиною в руках та й пішли собі.

Але з цього часу по кілька разів на день дівчатка приходили до нас у двір. Вони приносили Вірній щось смачне, мовчки клали в миску і сідали навпочіпки перед будкою. Зазирали всередину. Але Метки не могли побачити: в будці було темно, а Метка була чорна й носа надвір не витикла. Тільки іноді звідти виглядав каштановий опецьок— син Вірної, чисто тобі оксамитовий ведмедик. Дівчатка називали його Мишком. Так це ім'я до нього й пристало.

Але Мишкові не хотілося вилазити з будки. На світі в цей час було зовсім нецікаво: безперестанку лив дощ, стояв пронизливий холод, як часто буває напровесні.

Нарешті виглянуло сонечко. Попеленята якраз крутилися біля будки. І раптом чую їхній крик:

— Ось вона! Ось вона! Наша Метка! Наша Метка!

Дивлюсь— через високий поріг будки важко перевалюється каштановий товстун Мишко. Виліз, сів, позіхнув і смачно чхнув на сонце. За цуцням вискочила Метка. Стала перед будкою, стріпнулась, мекнула і... Я аж очі протер з подиву! Уявіть собі— сіла на землю точнісінько так, як собака!

Мишко вирушив на екскурсію по двору. Метка за ним. Вона зупинялась, коли він сідав, пускалася вистрибом, коли Мишко ні з того ні з сього кидався вперед. Мишко вскочив у калюжу, Метка теж брьохала по воді. Змоклий Мишко плакав, плакала й Метка, хоч зовсім не змочка. Чудасія!

Сестричкам все це не дуже сподобалось. Чому? Найперше тому, що я заборонив їм брати на руки і Мишка, і Метку. Кому з того шкода? Мені ніякої. Але це могло зашкодити маляткам. Адже вони дуже тендітні. Найменший необережний рух— і можна скалічити таку крихітку на все життя. Та й, зрештою, тварина— не іграшка.

Я пояснив це сестричкам. Але, очевидно, мої слова їх не переконали. Дівчатка образились і перестали приходити у наш двір. А невдовзі поїхали до тітки в село.

Я навіть зрадів. Чому? Як би це вам сказати? Я дедалі більше переконувався в тому, що їхня Метка нітрохи не схожа на свою маму Перлинку. Вона не була ані смирна, ані лагідна. Коротше кажучи, в

ній не було нічого від тієї нудотно-солодкої овечки, яку хотіли мати Попеленята. Метка зсобачилась. Зовсім зсобачилась!

Ви спитаєте, як це «зсобачилась»? А так: стала собакою. Як її мамка Вірна і молочний брат Мишко.

Метка робила все те саме, що робив Мишко. Мишко ганявся за курми, Метка ганялася за курми. Мишкові давав чосу білий півень, і Метці від нього перепадало. Мишко задирався з качками, Метка відганяла їх од коритця з кормом. Мишко наскував на горобців, Метка ловила метеликів.

Вони разом спали в будці, разом ходили на прогулянки в садок і до ставка. Ганяли по двору, бігали наввипередки круг стовпа. І обоє однаково тікали від вибивачки в караючій руці тітки Катажини.

В одному тільки вони не сходилися — в їжі. Метка, щоправда, стромляла носа в собачу миску, але каші їсти не могла. Зате Мишко страшенно дивувався, коли Метка скубла траву або хрумала сіно. Він просто не розумів, як це його подружка їсть таку гидоту.

Якось купив я Метці овечих ласощів — грудку кам'яної солі. Поклав її в сітку і почепив на стовпі. Метка — до солі і ну лизати! Язик її замелькав, наче крила вітряка. Ви такого, мабуть, зроду не бачили!

Помітив це Мишко. Загарчав, гавкнув, одігнав ягня і вхопив зубами сіль. Та як пирхне! Почав кашляти, плювати, витирати язика об траву. Відтоді Мишко із зневагою дивився на сітку і на Метку, яка лизала сіль.

«Зіпсований смак!» — кривився він і відходив геть далі від стовпа.

Але не думайте, що в Метки завжди був зіпсований смак.

У нас на подвір'ї валялась кістка, маслак, так чисто вилизаний, що вже навіть і не пахнув кісткою. То була собача забавка. Всі щенята гризли її знічев'я, коли на подвір'ї не діялось нічого цікавого!

І от саме за цю забавку й побилися Мишко з Меткою! Та так здорово, що Мишко, скиглячи, заліз у будку. А Метка бігала по двору з кісткою в зубах.

Відтоді я вже не дивувався, коли Метка вибігала з Мишком до хвіртки і гавкала на чужих. Як гавкала? А так: бекала басом, мов труба!

Крися навчила Мишка служити, і Метка ходила на задніх лапах, як балерина. А «просила» передніми ногами далеко краще і старанніше, ніж Мишко. Він взагалі був страшенний ледар і нічого не хотів як слід робити.

Минуло літо. Попеленята повернулися з села. І того ж дня прийшли подивитись, як живе їхня Метка.

Відчинили хвіртку, зупинились. Побачив їх Мишко. Кинувся до них, загавкав. За ним прибігла Метка. Стрибають обоє навколо бідолашних дівчаток, а ті бояться навіть ворухнутись. І посмішки на їхніх личках чогось не видно.

Вийшов я на той галас, дав кожній з дівчаток по грудочці солі.

— Привітайтеся з Меткою! — кажу.
Метка зачула сіль. І одразу почала «служити» — просить, махає ніжками.

Дівчатка як зарегочуть!

— Мов собака! — вигукують. — Мов собака!

Та раптом Зося перестає сміятись і каже:

— Але наша Метка вже не буде така, як її мама!

А Віся й собі:

— Не буде така лагідна й смирна, як справжня овечка!

— Ну то й що? — питаю. — Хіба через це ви будете її менше любити?

Зося замислилась на хвилинку.

— Хай вже буде така, як є... — прошепотіла вона.

— Ми й таку будемо любити! — додала Віся.

Милі, розумні дівчатка були ці маленькі Попеленята, правда?

Того ж дня Метка перебралася на нову квартиру. Їй було добре у просторому, порожньому дворі незаселеного будинку.

А коли в місті пішла чутка про те, що в малих Попеленят є овечка, яка вмє служити, на подвір'ї в них стало людно. Адже кожному хотілось побачити це диво. І дівчатка дуже пишалися тим, що їхня овечка — ну точнісінько як собака!

«О О О! У У У! А Х!»

Ше було кілька років тому.

Все якось так щасливо склалося, що я мав тиждень з гаком вільного часу. І автомобіль у своєму розпорядженні. Якби ви були на моєму місці, то, не вагаючись і хвилини, подалися б у мандри, правда?

Так само зробив і я.

Одним махом дістався я в Мазурський край. Бо хоч наша Польща вся гарна, але Мазури пізньої весни — це справжнє чудо! Таких борів, таких озер, такої соковито-зеленої трави і блакитного неба ви ніде не побачите! От я й мандрував, мов переїжджа сваха, по цім чарівнім краї, спиняючись на ніч у знайомих.

Одного разу довелося мені заночувати в хатині лісника. Господарі були люди дуже привітні. Гомоніли ми з ними до пізньої ночі. І от під час розмови я бовкнув, що хотів би мати вовка, справжнього вовка, просто з лісу.

Сідаючи вранці за кермо автомашини, я вже не пам'ятав, що говорив з кимось про вовка.

Іду. Дорога вибоїста, машину кидає так, що аж дух забиває. Проїхав я кілометрів із сорок. Раптом чую позад себе... дитячий плач. Оглядаюсь. На задньому сидінні справді лежить купа всяких речей, але дитини серед них, звісно, немає. «Це мені причулося», — думаю. І їду далі. Коли це знов щось жалібно заскиглило. Ні, я не міг помилитись! Спиняюся, відчиняю дверцята машини, заглядаю за чемодани. І бачу: з-під якогось клунка визирає сумна, заплакана мордочка. Простягаю руку — і виймаю щось схоже на велику муфту з ведмежого хутра. З цієї муфти дуже жалісно дивляться на мене двоє блискучих, мов намістинки, очей. Невже вовчєня?

«Еге, — думаю, — оце так подарунок зробили мені милі господарі! Ну та нічого не вдієш!»

— Коли вже нам доводиться подорожувати разом, — кажу цьому трохи обтяжливому подарункові, — то для початку, любий друже, ти мусиш умитися!

І гайда з вовчиком-братиком до озера! Насилу його відмив. Воно й не дивно: і добрі люди нагодували як слід на дорогу, і шлях був надто вибоїстий для вовчого немовляти.

Вмилися ми, поцілувались — вовчик був дуже ласкавий. Я поклав його поруч себе на сидіння.

Ідемо далі. Зупинились, напилися молока. Все чудово. Та тільки стали на ночівлю, одразу халепа. Щоб спати деінде, не могло бути й мови, — лише зі мною в ліжку. Скажіть, ви могли б не зглянутись на сльози сироти, що про нього, окрім вас, нікому піклуватися? Мені на це не стало духу. І з тієї ночі аж до кінця нашої подорожі я спав в одному ліжку з вовком. Із справжнім лісовим вовком.

І коли мене не спіткало таке лихо, як бабусю Червоної Шапочки, то тільки тому, що мій вовк був зовсім маленький: він міг зручно вмотитись у мене під рукою. А голову завжди клав на подушку.

Мій Рекс — так ми назвали вовчика — і далі лишався найласкавішою істотою в світі. Рідко яке цуценя так любило лизатись і лащитись. Він зрадив мене лише раз: якось надто швидко упевнився, що проти Крисі, особи вашого віку, я просто нудний дідуган.

Отож усю свою любов він оддав моїй племінниці. Її любив, а мене поважав. І, як усі собаки, що росли в моєму домі, ненавидів вибивачку.

З нашими дворовими собаками вовчєня жило дружно. Як і їм, частенько перепадало йому від кішки Імки, що мала круту вдачу і цуценятам волі не давала. Отже, весна життя вовка була така сама, як і в кожного цуценяти, що проводило свою собачу юність у нашому дворі. А на вигляд Рекс так нагадував собаку, що я не дуже-то вірив у його дике походження і предковічні кровожерні інстинкти.

От тільки був наш вовчик страшенно худий. Аж соромно було його людям показати. Вони могли подумати, що ми моримо бідолаху голодом. А наш Рекс їв стільки, що ви собі навіть уявити не можете! Четверо дорослих собак не могли б з'їсти того, що Рексик уминав сам один!

У ранньому віці він не зробив нічого такого, що свідчило б про його вовчу натуру. Задушив курку? Велике діло! Таке траплялося і з чистокровними собаками.

Та тільки вовчення взялося до того трохи інакше, ніж собаки. Цунення, як ви й самі добре знаєте, женеться за куркою з виском, галасом! Це скорше забава, ніж справжнє полювання. Коли курка й загине, то лише тому, що не встигла втекти.

Рекс, навпаки, зовсім не ганявся за куркою. Він напав на неї нишком, задушив і скрупав разом із пір'ям! І саме це нас стурбувало. Ми вирішили більше не випускати курей з курника. Нам здавалося, що так ми врятуємо їх від загибелі.

Але це не допомогло. Ми помітили, що Рекс, особливо коли йому здавалося, що його ніхто не бачить, може годинами дивитись крізь огоро-

жу в курник. Мов зачарований, стежив він за курми, не зводячи з них пильних очей. І це повторювалось день у день.

Якось узимку вовк зненацька вискочив на дашок дровітні. Перестрибнув через огорожу. І не встиг я вибігти на подвір'я, як він передувив усіх курей! Геть-чисто всіх!

Як ви, мабуть, догадуєтесь, я вхопив що під руку попало і вискочив у двір. Рекс забився в куток. Дивиться на мене зеленими зі страху очима, а зуби в нього клацають, наче тріскачка.

Цілий день я продержав його на місці злочину, в порожньому курнику. Він не виходив з кутка, навіть не ворухнувся. Тільки дивився на мене безтямними зі страху очима і клацав зубами.

А ввечері Рекс уперше в житті завив. Витття нагадувало протяжне «ooo! уууу!» і закінчувалось коротким «ах!», жалібним, як ридання.

Я не знаю вовчої мови і тому не можу з певністю сказати, що це витття мало означати. Але мені здається, що вовк кликав на поміч. Вовчою мовою це, мабуть, означало: «Крисю! Крисю!» Бо й пізніше Рекс завжди заводив оте своє: «Ооо, ууууу, ах!» — тихше або голосніше, — коли поблизу не було його маленької хазяйки.

Крися відразу зрозуміла поклик вовчика. Вона запевняла мене, що це Рекс дає урочисту обіцянку виправитись. І Крися не помилилася. Рекс вийшов з курника зовсім іншим. Відтоді нашим курям вже нічого не загрожувало. Вони могли спокійно походжати перед самісіньким носом у вовка.

Але зовсім інакше зрозуміли цей перший вечірній концерт вовка містечкові собаки. Всі вони — маленькі й великі, кудлаті й гладенькі, — словом, усі, хто мав чотири ноги, хвіст і собаче серце в грудях, раз за раз же повибігали на подвір'я або на вулицю. І цілу ніч безперестанку валували й несамовито вили по всьому містечку.

З цієї хвилини я вже не мав сумніву, що наш Рекс — справжнісінький вовк!

Рекс підростав, кращав, гладшав. Але був, як і раніше, ласкавий, милий, слухняний. Навіть, я б сказав, боязкий. Від чужих собак тримався якомога далі. По вулиці трюхав дрібною вовчою ходою попід самими стінами будинків, ніби даючи всім дорогу. Людей не боявся, але близько до них не підходив.

Зате дуже любив Рекс дітей. Він дозволяв їм робити з собою все, що вони тільки хотіли. Маленька Труда, наша сусідка, уявіть собі, їздила на вовкові верхи і навіть запрягала його в іграшкову колясочку! Словом, чудовий був вовчик!

Він міг бути також і вірним другом. І саме це його згубило. Ось як воно сталося.

Недалечко від нас жив доберман, теж Рекс, тезко нашого вовчика. То був собацюра злий і дурний. Цілими днями брехав не знати чого. З собаками не вмів жити в добрій згоді, завжди заводив безглузду

гризню. А що був він боягуз, то заїдався лише з такими цуциками, яких міг повалити одним ударом лапи.

Одного разу Рекс-доберман з доброго дива напав на нашого фокса Цяпу, курдупелика проти рослого добермана. Це побачив вовк. Поки я добіг, доберман уже лежав з перегризеним горлом.

Ой, який вийшов скандал! Виявилось, що доберман був дуже дорогий пес. Він нібито дістав цілу торбу медалей на виставках собак! Після наглої смерті цього аристократичного пса гаманець мій зовсім спорожнів.

І якби ж то на цьому скінчилось! Де там! У моєму вовкові несподівано прокинувся войовничий дух. Після перемоги над доберманом Рекс кидався на всіх великих, дужих собак і вмить загризав їх. Я мусив так щедро платити за кожну жертву, що невдовзі пішов би з торбами.

Довелося посадити Рекса на цеп — іншого рятунку не було. Вовк день і ніч вив, як несамовитий. А разом з ним день і ніч вило все містечко з краю в край!

Хто б це міг витримати? Ми вирішили, що найкраще буде вовка кудись віддати.

Але куди? В зоологічний сад? Крися й слухати не хотіла про те, щоб на все життя засадити Рекса в клітку.

І раптом я згадав, що в Білостоцькому воєводстві живе один мій далекий родич. Дома в нього цілий звіринець. Він чоловік самотній і давньо вже просить нас приїхати. От я й написав, що ми збираємось його відвідати і хотіли б узяти з собою нашого Рекса.

Крися, хоч взагалі не любила писати листів, цього разу списала цілу сторінку, вихваляючи нашого вовка. Сторінка рясніла чорнильними плямами. Я не зовсім певен, але мені здається, що ні перо, ні авторка листа в цьому не винні. То були сліди сліз. Тому що Крися гірко оплакувала розлуку з вовчиком. Ви розумієте її, правда?

Нарешті прийшла довгождана відповідь. Мій родич згодився прийняти Рекса.

Ми виїхали. Цілу добу вовк поводився так гарно, що всі дивувалися. Він слухняний, дається гладити. Щоразу, коли його хто-небудь хвалить, Крися шморгає носиком. Нехай той, хто без жалю розлучався з другом, кине за це в неї камінь! Вибачте, я хотів сказати — носовичок!

Нарешті приїжджаємо. Спочатку вовк тримається несміливо, місцевих собак обминає, а вони гарчать на нього.

Та потроху стосунки налагоджуються. Через тиждень усе вже було гаразд. Рекс знайшов собі двох нових друзів: маленьку таксу Боба, з яким не розлучається ні на хвилину, і сусідського синка Юзика, з яким їсть із одної миски. Ми щасливі, що нашому Рексові буде добре на новому місці.

До від'їзду лишається кілька днів. Крися йде прощатися з сусідами,

а я остаюся дома. Рекс, як завжди, коли Крися покидає його, лежить біля хвіртки. Протяг передні лапи, поклав на них голову і не зводить очей з дороги, якою — він знає — має повернутись його хазяйка.

Та, мабуть, Рексові здалося, що він чекає вже надто довго. Він почав непокоїтись. То схоплювався з місця, то знову лягав на чатах. Нарешті кудись побіг. Напевно, шукати Крисю.

І вже не вернувся.

Чи треба вам казати, що з того часу, почувши в містечку виття собак, ми з Крисею переглядаємось. Здається, от-от пролунає протяжне, жалісне: «Ооо, уууу, ах!» І тоді ми згадуємо нашого вовка. Ми ніколи його не забудемо — адже він жив з нами і любив нас.

ДЗИГА

Був початок грудня. Погода — мрія! Мороз, свіжого снігу повно. От ми з Крисею і вирушили на прогулянку до лісу. Як гарно в засніженому лісі, всі ви добре знаєте. Ми розгулялися, бігаємо, обсипаємо одне одного снігом. Скільки було сміху та веселоців! Словом, не прогулянка, а розкіш!

Собаки, ясна річ, пішли з нами. Тупі, наш кудлай, з насолодою гасав по снігу. А от Цяпа, фокс, був мерзляк. Він увесь тремтів і раз у раз підіймав то одну, то другу лапу, бо сніг аж пік йому п'яти. Видно було, що пес сердиться: він гарчав на Тупі і зовсім не хотів гратись. Трюхав за нами на трьох ногах, боком, як усі фокси. Мабуть, він не міг собі простити, що згодився піти на цю прогулянку, де нічого цікавого не побачиш, а тільки змерзнеш до кісток.

Раптом Цяпа спинився. Наставив вуха. Потяг носом. І, як завжди, скося почав придивлятися до засніженого куща. Ступив ще кілька кроків. Знову понюхав повітря. Нарешті кинувся до куща і зник серед гілок. Пухнаний сніг так і летів з-під його лап: фокс завзято гріб, певне, щось шукав.

За хвилину виносить у зубах щось схоже на вкритий памороззю шматочок соснової кори.

Кора? Ні, навряд! Підходжу ближче. Цяпа качає щось лапою на снігу. Шкурка! Ясно бачу — шкурка. Підіймаю з землі цей клаптик хутра, обтрушую. Білка! Невже замерзла? Здається, нежива. Не ворухнеться. Та ні, начебто ще не зовсім залякла. Може, в ній ще жевріє життя. Я кличу Крисю, ховаю білку під кожух і — бігом додому!

Ми поклали білочку за піччю. Нехай відтане. Лежить бідолашна білка за піччю, лежить. Крися з неї очей не зводить. І раптом штовхає мене. Щось наче блиснуло. Очі? Невже це очі нашого мерзлячка? Придивляємось. І справді — блищать дві намистинки! Ура! Білка ожила!

Крися простягає до неї руку.

— Не займай! — остерігаю я. — Якщо білка тебе вкусить, будеш кілька тижнів ходити із забинтованою рукою! Рани від білчиних зубів дуже погано гояться.

Та мої перестороги не допомогли. Білка вже лежить у Крисі на колінах. Вона так ослабла, що не може й ворухнутись. Ми напоїли її теплим молоком, і вона заснула. Потім ще раз напилася молока і знов міцно заснула. Але тепер вже не на колінах у Крисі, а в кошику за піччю.

Там вона з цього часу й стала жити.

Другого дня білочка почувала себе вже краще. З'їла кілька горіхів, почистила собі хвостика. Але стрибати ще не здужала. Тільки спала, спала.

Наступного ранку приснився мені дивний сон. Ніби тітка Катажина водить щіткою для підлоги по моїм носі, по щоках. Та ще й з доброго дива шкребе мені тертушкою підборіддя.

Прокидаюсь.

Розплющую очі і зараз же знов заплющую. Не можу розібрати, де тут сон, а де дійсність. Щось волохате совається по моєму обличчю і шкрябає то ніс, то вухо. Відмахуюсь рукою і сідаю на постелі. А зі спинки ліжка дивляться на мене чорні очиці. За ними стирчить хвіст, схожий на перо. І вся ота дивовижа так кумедно цмокає!

«Добре, що ти прокинувся, я саме хотіла сказати тобі добридень!»

— І тобі здоров'я, щастя, успіхів! — кажу я і простягаю до білки руку.

Тут як знялася біганина, стрибки! І такі карколомні, що я дивом дивувався! Одним махом білка перескакує через усе ліжко. Здається, от-от зачепить мою голову. Але їй байдуже.

Ось вона ховається у згортках ковдри, і звідти виглядають тільки вушка з китичками та одне пильне око. Але досить поворухнутись, і вона вже на шафі. Бігає по карнизу від фіранки, перелітає на раму дзеркала. Звідти — на нічний столик. Ще стрибок — і вона вже на моїй голові. Гукне мені щось — і за мить гоїдається на люстрі посеред кімнати. Тільки я встиг глянути туди, а вона вже знов гасає по ковдрі, шукаючи схованки в її згортках.

Певно, ніхто з вас не здивується, що того ж дня я назвав білочку Дзигю. Ану, хай хтось придумає для неї краще ім'я! Спробуйте!

Дзига вирішила, що зі мною вже годі гратись. І зникла. За хвилину я почув радісний голос Крисі. Неважко було догадатись, що білочка пішла привітатися з нею.

Входжу в кімнату моєї дівчинки. Роздивляюсь на всі боки — Дзиги нема.

— Де білка? — питаю в Крисі.

А вона показує мені руду пляму в своїх білявих кісках. Дзига сховалася в її волосі і звідти пустотливо позирає на мене.

Крися взяла її в руки. По мені аж мороз пройшов. Але нічого. Білка не пручається та ніби й не сердиться. Крися посадила її перед собою на ковдру. Дзига лапками тримає її за палець. Вкусить чи не вкусить?

Не вкусила! Люба Дзига!

І знов ну гасати по Крисиній кімнаті. Я, напевно, був для Дзиги самотньою сосною в лісі. Білочка ганяла по мені туди-сюди, не розбираючи, де голова, де ніс, де очі!

З цього ранку почалося спільне життя Дзиги з нами. Це був невпинний рух, гонитва, стрибки, гра в хованки!

Хто не жив під одним дахом з милою, славною білочкою, той навіть уявити собі не може, яка прудка і спритна була наша Дзига.

Для неї не існувало перешкод. Вона вміла якимсь дивом прошмигнути навіть там, де, здавалося, її маленьким лапкам не було за що вхопитись. І якби мені хтось сказав, що наша білка ходить по стелі догори ногами, як муха, то я б, мабуть, повірив!

Ці милі пустощі, гра в хованки, біганина по всьому будинку нас із Крисею дуже тішили. А от тітці Катажині вони подобались куди менше. Особливо коли якась щойно повішена фіранка не витримала білчиних альпіністських вправ і сумно звисла, теліпаючись на одній ниточці. Або коли з кухонної шафи раптом посипались порожні коробочки, які заповідливо й любовно збирала тітка. Не раз чулися розмови і про зроблені хвостиком візерунки та про сліди лапок на подушці, коли Дзига просто з кошика з вугіллям стрибала на ліжко.

Але все це дрібниці. За них не варто було гніватись. Тим більше, що Дзига любила тітку Катажину. Часто білка вискакувала їй на плече і заводила навколо шиї веселий танок. Та ще й тихенько мурмотіла і ніжно цмокала. Ці милі жарти зовсім обеззброювали тітку Катажину.

Гірше було з меблями. Хіба ж вони винні, що їм судилося стояти в такому домі, де тваринам багато, аж надто багато дозволялося? За яку провину, наприклад, усі столи і стільці в моїй квартирі на рівні щенячих зубів були наче віспою пориті? Або чим завинили лозові крісла в передпокої, що коти об них гострили собі пазури, безжально висотуючи пруття, яке звисало, мов довгі пошарпані жили?

Шкода нам було наших понівечених меблів. Але нічого не вдієш. Задля власного спокою ми заплющували на це очі. Адже, коли хочеш жити з кимось у злагоді й дружбі, треба іноді вдавати, що не помічаєш його вад. Та й чи варт побиватися через те, що в малого цуценяти сверблять зуби, а в kota надто швидко ростуть пазури?

Дзига почала по-своєму порядкувати в нашому домі. Вона однаково смачно гризла ніжку стола і футляр настінного годинника, грамофонну скриньку й ночви. А всякі дрібні речі — ручки, олівці — зникали без сліду. І це нас непокоїло.

Якийсь учений знавець білячих звичаїв порадив давати Дзизі досхо-

чу горіхів. На цих горіхах, запевняв він, білка сточуватиме свої зубки, що безупинно ростуть.

Так і зробили. Відтоді на столі в їдальні завжди стояв повний кошик горіхів. Чи допомогло? Ще й як! Горіхи зникали так швидко, ніби танули в повітрі. Та зате й знаходили ми їх усюди: під ковдрою, у грамофоні, в глечичку з молоком і навіть у масляниці! Бо Дзига, замість гризти горіхи, ховала їх про запас у таких місцях, де, на її думку, ніхто не зможе знайти. Отож горіхи були для неї чудовою розвагою.

Білочка почувала себе дедалі краще і ще з більшим завзяттям гризла все, що попадало на її гострі зубки.

Через оті зубки ми мали ще й інші неприємності. Я вже вам казав, що білки кусаються. І терпіти не можуть, коли їх хтось чужий займає, голубить, гладить. Ну як його пояснити людям, що це миле, славне, веселе звірятко не зносить пестоців? Адже ж кожен бачив, як радо білочка прибігає, коли її покликати. Своїми малесенькими лапками розгинає один по одному пальці, заглядає, що у вас в руці. І щоб таке миле створіння та боляче, навіть небезпечно кусалось? «Ні, цього не може бути», — думали наші гості. І не один з них потім жалкував, що не повірив нам на слово.

Отже, довелося зробити для Дзиги клітку, а в ній забавку — колесо й барабан з легких дощочок. Крізь отвір у барабані Дзига пролазила всередину цього колеса. Там вона могла бігати, крутячи його так швидко, як тільки здужали її прудкі ніжки. Дзига вмить зрозуміла, що то за гра, і сама просилася в клітку. Ви собі навіть уявити не можете, як шалено крутилось колесо. Хвостик нашої Дзиги мигтів перед очима, наче вогник!

Як тільки в передпокої лунав дзвоник, ми садили Дзигу в клітку і випускали аж тоді, коли гості розходились. А все-таки не обійшлося без пригоди. Якось прийшов до нас один самовпевнений юнак. З отих жевжиків, котрі вважають себе розумнішими за всіх людей, що дають їм добрі поради. Ви знаєте таких, правда? Так-от цей розумаха встромив пальця між ґрати клітки. Дзига його вкусила. Палець розпух і довго не гоївся. А наша люба, славна Дзига зламала хвостика. Яким чином? Мені здається, що через отого самого парубійка. Мабуть, він схопив білку за її розкішний хвостик. Хоч нізащо не хотів признатись. Так воно чи ні, а хвостик у Дзиги був зламаний.

Минула зима. Навесні, вже наприкінці березня, Дзига зробилася на диво спокійною. Перестала бігати. Щоправда, коли її кликали, вона прибігала, але зараз же тікала на карниз од фіранки. І щось там завзято майструвала. Я заглянув туди раз, заглянув другий — і вже не мав сумніву, що білка мостить кубельце.

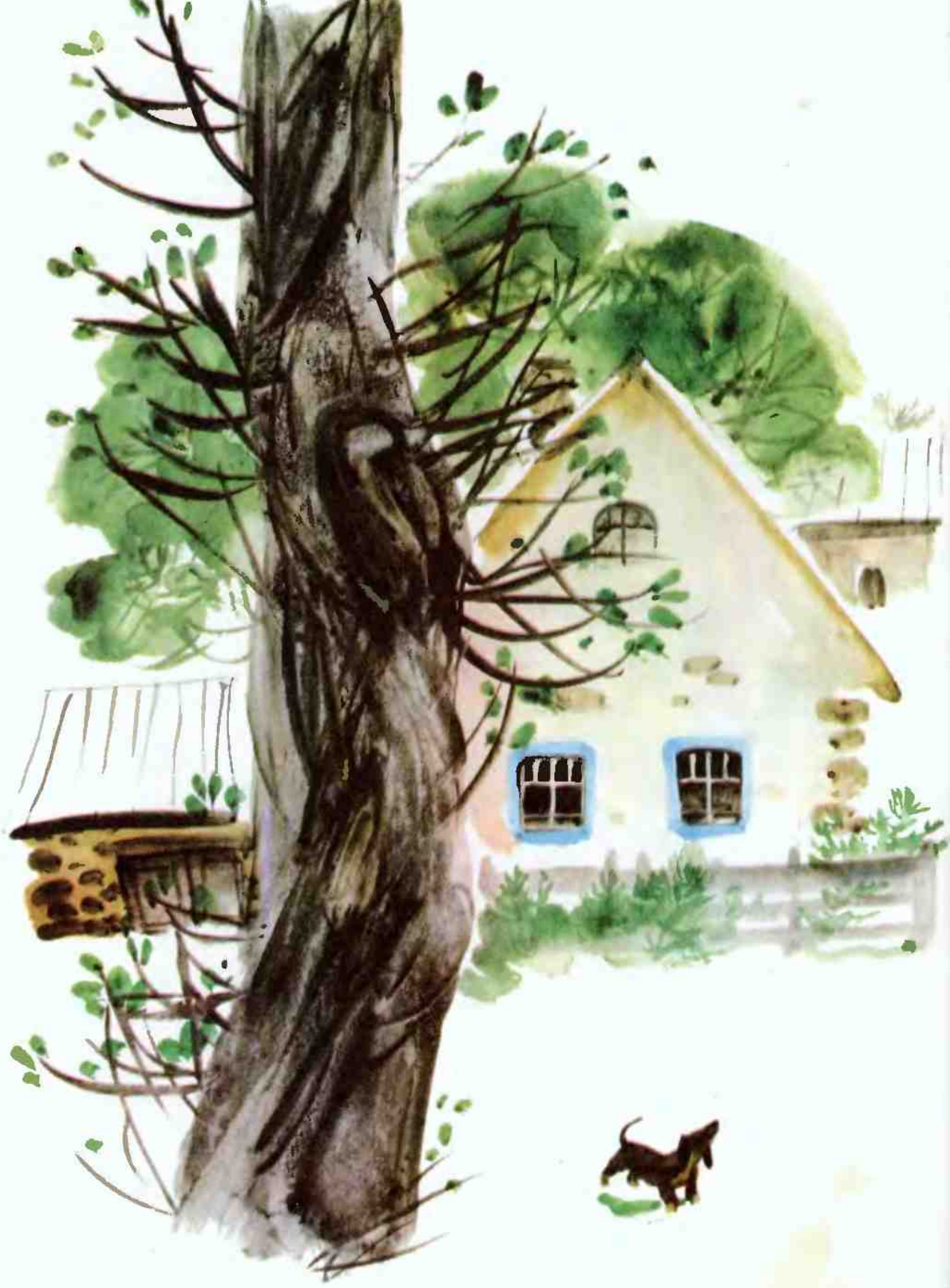
Ми з Крисею провели довгу нараду. І от одної теплої днини пішли з Дзигею до лісу. Вона відразу скочила на сосну. Ми сказали їй на прощання кілька ласкавих слів і пішли додому.

Відчиняємо двері. І раптом чуємо знайоме цмокання. І ось уже хвостик Дзиги мигтить навколо Крисиної шиї. Повернулась! Другого дня вона пропала. І вже не вернулася.

Але ми ще раз зустріли Дзигу. Наприкінці літа. В лісі. Вона довго приглядалася до нас із соснової гілки. І раптом стрибнула Крисі на шию. Сказала їй кілька привітних слів і зникла.

Ми не образились на Дзигу за те, що вона так скоро пішла. Хіба ж мало в білки турбот? Надто коли в неї малята. То нехай же щастить їй у лісі!

ПРИМХЛИВА МУХА

У мене була кішка — біла, пухнаста, з шовковистою шерстю. Кажали, що її рідна бабуся була ангорської породи. Ми звали нашу кішку Пуся.

То була на диво славна кішечка! Жила вона зі мною в такій щирій дружбі, як ніхто з моїх звірят.

Пуся могла цілими годинами лежати біля лампи на моєму письмовому столі. Дрімала. Та час від часу розплющувала очі — блакитні, як те намисто, що продається по ярмарках, — і уважно дивилась на мене. Вставала, граційно вигиналася дугою, позіхала так широко, що видно було її рожевий ротик аж до горла. І знов лягала під лампою, не забувши сказати мені кілька привітних слів.

«Ти надто багато читаєш вечорами, любий мій», — лагідно докоряла вона і клала свій пухнастий хвостик уперек розгорнутої сторінки.

Або ж делікатно простягала лапку і затримувала перо, що бігало по аркуші паперу.

«Годі вже цієї писанини,— умовляла мене Пуся,— пора спати. Нічна робота нікому не йде на користь!»

Тільки, було, обізвешся до неї — вона відразу сяде, обгорнеться хвостом і почне розмову. Пуся знала безліч новин про котяче життя і дуже любила їх оповідати. Я завжди жалкував, що не знаю як слід котячої мови і тому не зовсім розумію Пусині розповіді. А втім, їй і не треба було, щоб я конче відповідав до речі. Досить було час від часу спитати здивовано: «Справді, Пусюню? Та не може бути!» І вона говорила, говорила без кінця...

Наша мила балакуха була дивною кішкою. Ви добре знаєте, що майже всі коти вміють пройти по найвужчому карнизу або по ринві на даху. Я кажу — майже всі, бо Пуся цього якраз не вміла. Їй паморочилась голова. І вона грудкою падала на землю.

Бідолашна тварина, напевно, не розуміла, що з нею робиться. І ми спочатку теж не знали, чому це наша Пуся падає то з даху, то з дерева. Падає не так, як усі коти,— на лапи, а всім тілом і дуже забивається. А потім по кілька тижнів не може підвестися з постілки.

З'ясувавши, в чому річ, ми старалися не давати кішці вилазити високо, щоб вона не покалічилась, коли впаде.

І все йшло добре, поки не настав травень. Пам'ятаю, бузок цвів того року буйно, як ніколи. В Пусі були малята. Три отакесенькі білі клубочки на рудих лапках, з хвостиками, як сірнички. Поки кошенята були сліпі, Пуся не відходила від кошика, де жила з дітьми. Та коли вони прозріли і стали жвавішими, почала ходити на лови. І от якось вилізла аж на самісінький вершечок ясена.

Впала бідолашна. І так нещасливо, що нам лишилося тільки закопати її під білою трояндою, яка росла коло нашого будинку з південного боку.

Коли ми ховали Пусю, з нами була маленька чорна такса Муха. Вона обнюхала мертву кішку і зникла. Ніхто не звернув на це уваги. Тим більше, що Муха була дуже примхлива і ми ніколи не знали, чого від неї можна сподіватись. А коли в неї були щенята, Муха в'їдалася до всіх так, що ми обминали її десятою дорогою.

Взагалі це була сварлива собака. А вразлива — страх! Через усяку дрібницю з вереском, докорами, плачем ішла з дому й удавала, ніби така ображена, що вже більш ніколи не вернеться. Але за кілька годин Муха знов приходила, так ніби нічого й не було. І одразу ж, вищиривши зуби, кидалася на першого-ліпшого, кого зустріне на подвір'ї. То вона була солодка, як цукерка, а то ні з того ні з сього робилась люта, мов оса,— і тоді вже до неї не приступай! Навіжена та й годі.

Поховали ми нашу Пусю і почали думати, як бути з сиротами. Го-

дувати соскою? Що ж, можна й соскою. Треба спробувати. Правда, ми не дуже сподівалися, що нам пощастить вигодувати соскою таких малятих кошенят.

Але ж не могли ми покинути малих Пусенят напризволяще. Ідемо до дровітні, де стояв Пусин кошик. Заглядаємо... Порожньо! Пропали кошенята! Ой лишенько! Скажу вам щиро: мені стало соромно. Добре ж я піклувався про дітей моєї бідолашної Пусі — не догледів! Так мені було шкода, так прикро!

Признаюсь вам, у мене було погане передчуття. Я пригадав, що недавно бачив у нашому дворі добермана Лорда, який жив навпроти. Це був ненажерливий і дурний пес. Він міг в одну мить проковтнути сердешних Пусенят.

Але все-таки ми заходились їх шукати. Нишпоримо по всій дровітні, заглядаємо в кожний кут. Кошенят і сліду нема. Ну що ж, нічого не вдієш! Виходить, пропали. Вирішуємо Лорда і на поріг не пускати! А що ми ще могли зробити?

Минув тиждень чи й більше. Аж ось у дворі з'являється Лорд. Біжить прямісінько до веранди, де Муха під підлогою влаштувала дитячу кімнату в старій скриньці від цвяхів.

Муха — до Лорда. Зненацька, навіть не гавкнувши, вп'ялася зубами йому в ніс. Лорд, мов опечений, кинувся навітки. А Муха оглянулася на нього раз, другий і повагом пошкандибала на своїх кущих ногах під веранду до скриньки.

І вже там почався крик, лемент! Наплакалась вона, нажалілась і, все ще скиглячи з люті, взялася прибирати дитячу кімнату.

Робилося це завжди так. Спершу Муха обережно виносила зі скриньки дітей. А вже потім перестеляла сіно й ганчір'я, якого звідусіль настягала на простирадла й пелюшки для своїх дітей.

Бачу, Муха витягає одного писклявого опецька, чорного, як його мама. Далі — другого. Ми знали, що в неї тільки двоє дітей. Тому я здивувався, коли побачив, що Муха спинається на край скриньки і обережно виймає ще щось. Кошеня! Біле кошеня! Пусенятко! Одно, друге, третє! Муха забрала їх усіх. Виходить, коли ми забули про сиріт, Муха за них згадала! І пригорнула.

— Мушко, ти добра собачка! — кажу їй і підходжу ближче.

А Муха стає до мене боком, затуляючи собою дітей. Дивиться спідлоба.

«Ну, чого ти хочеш? Не люблю, коли хтось втручається в мої родинні справи! Розумієш? — гарчить вона і про всяк випадок показує мені зуби. — Кожен робить так, як вважає за потрібне», — сердито додала Муха і заходилася перестеляти постелі рідних дітей і приймачат.

Відтоді ніхто з нас не заглядав у скриньку до Мухи. За кілька днів уся її родина вже гуляла під верандою і дружно пила молоко, яке давала малютам Крися.

Якось Муха вивела свою сімейку на прогулянку аж до колодязя.

І тільки тут упевнилася славна собачка, що її рідним дітям далеко до приймачат. Чорні ящірочки — малі такси — були незграбні, як усі цуценята. А кошенята!.. Та чи треба вам розповідати, які жваві й пустотливі малі кошенятка! Але Мусі ці котячі витівки дуже не сподобались. І за небезпечні спроби видряпатись на цямрину колодязя Пусенята дістали доброї прочуханки.

Відтоді Муха пильнувала кошенят мов ока і виховувала, як уміла. Пусенята перейняли всі собачі звички. Намагалися навіть гавкати, наслідуючи маленьких Мушенят, які були зроду галасливі і дзявкали на все, що рухалось. Ну й сміху було, коли коти підскакували до простирадла, яке маяло на вітрі, і горлали скільки духу!

Але все кінчається. Таксенята повиростали й пішли між люди. І Пусенята знайшли собі хазяїв. У нас лишився тільки один білий пухнастий котик, дуже схожий на маму. Він жив уже своїм, котячим життям. Лазив сміливо по дахах, по деревах, бо в нього, на відміну від матері, голова не паморочилась.

Іноді він пропадав цілими тижнями. А коли вертався, то завжди лягав спати в старій скриньці від цвяхів, де жила Муха. Стара, славна Муха. Ми вже забули, що вона була трошки примхлива і часто робила зовсім не те, чого від неї сподівались. Хіба ж варто звертати увагу на чийсь примхи? В нашої Мухи було добре, благородне серце. А це найважливіше, правда?

УНІВЕРСИТЕТ НА ЯСЕНІ

Перед нашим будинком од вулиці був палісадник. Праворуч, біля самої хвіртки, росла велика, розложиста липа. Її кільцем оточував круглий стіл. Навколо стояли лави. Влітку ми там полуднували. Але якщо полуднування чомусь затягувалось до заходу сонця, з-під липи хоч-не-хоч доводилося забиратись. Чому? А тому, що на цій липі ночували горобці. Цілі хмари горобців! Усе горобине плем'я! Вони обсідали дерево від самого вершечка аж до найнижчої гілки. І перед сном так галасливо обговорювали свої справи, що ми, люди, не могли розмовляти.

Ці горобині наради розігнали з липи всіх інших птахів. Я не пам'ятаю випадку, щоб якийсь пернатий одчаяка наважився затриматись на цій липі, котру так уподобали горобці. А про те, щоб звити там гніздо, годі було й думати! Лише ворони, пролітаючи мимо, сідали інколи на вершечку. Та як оглянуться довкола — закрюкують з огидою, і тільки їх і бачили!

Зате на ясенах, які росли біля веранди, весною було повно перелітних гостей. Вони залипалися там навіть на ніч — мабуть, тому, що ніхто їм не заважав. Горобці не любили цих дерев і ніколи на них не збирались.

Та хоч горобине плем'я і обминало ці ясени, на них можна було переночувати спокійнісінько, як у недосяжному для хижих розбишак гнізді. На стовбурі кожного ясена було кільце з бляхи. Навіщо? А щоб нашій кішці Імці або кому-небудь з її друзів не заманулося часом видряпатись на дерево. І, зрозуміло, полювати вночі на наших гостей. З гладенької і твердої бляхи спорсне всякий кіготь, навіть найгостріший. Про те, щоб вилізти на дерево, нема чого й думати! Можна тільки знизу ласо поглядати на заснулих пташок і облизуватись. А це нікому не шкодить. Будь ласка, дивіться собі на здоров'я!

На цих окутих бляхою ясенах були шпаківні. Три — по одній на кожному дереві. Чому щоліта тільки одна з цих хаток була заселена, а дві лишались порожні, я ніколи не міг зрозуміти.

Кожної зими шпаківні захоплювали горобці. Там вони мешкали до весни.

Прилітали шпаки. І та шпачина пара, яка хотіла оселитись у нас, починала з того, що рішуче виганяла з хаток непроханих пожильців. І не з однієї, а з усіх трьох. Ясна річ, здіймався писк, гвалт, крик! Адже горобці не так-то легко поступались!

Нарешті все стихало. З двох шпаківень стирчало побуріле сіно, якого понаносили на зиму горобці. Ці жмутки сіна й були певною ознакою того, що шпаки в хатці не живуть. Чому? Бо шпаки такі чепуруни, що ніколи б не допустили неладу в своїй дитячій кімнаті, не кажучи вже про вітальню та спальню.

До речі, хочу вам порадити: ніколи не сідайте під деревом, на якому є шпаківня. Спитаєте: чому? А тому, бачте, що шпачиха, виховуючи малят, не вживає пелюшок. А вона дуже дбає про те, щоб і діти її завжди були охайні, і в гніздечку було чисто. От увесь час і прибирає, порядкує: все зайве, брудне викидає геть із своєї хатки. Але ж не можна вимагати від заклопотаних батьків, щоб вони дивились, куди впаде те, що треба викинути з гнізда, правда?

Дитинство у пташок минає швидко. Шпаченята ростуть як з води. І ось нарешті настає день, коли мбоді пора вже виходити із затишної хатки в широкий, вільний світ.

Свій перший у житті крок шпаченята робили завжди однаково. Біля самої шпаківні була гілка, яка росла не вгору, а вбік. Тато-шпак злітав на цю гілку. Ходив по ній туди й сюди. Крутився на місці. І щось говорив. А в круглому отворі шпаківні з'являлася то та, то та голівка з жовтими заїдами на дзьобику, що, як ви знаєте, бувають тільки в голопуцьків. Потім малі по черзі виходили з хатки і сідали на паличці перед входом. Тато-шпак щось пояснював їм, умовляв, підбадьорював.

І тоді одне шпаченятко, попискуючи і безпорадно махаючи крильцями, перестрибувало на гілку.

Звичайно, йому було трошки страшно. А то чого б воно так пищало і тріпалось?

Та зате скільки досі невідомого й цікавого можна було побачити з цієї гілки! І з кожним кроком все нові дива впадали в око. Адже шпаченята не відставали від батька, який перестрибував з гілки на гілку, підіймаючись все вище.

Ясний привільний світ, що його бачиш з вершечка ясена, і темна, задушна шпаківня — це ж навіть порівняти не можна, правда?

Тож не дивно, що шпаченята галасували. Вони пищали, кричали з радості! Аж похрипли! А втім, не тільки серед птахів є такі, що хрип-

нуть першого теплого весняного дня, коли можна досхочу набігатися по садку. Назву вам принаймні одну особу, на ім'я Крися. Про інших не кажу. Гадаю, що й ви легко знайдете таких хрипунів серед своїх знайомих.

Після того, як зроблено перший крок, починалася вже складніша наука — уроки літання. Спочатку шпаченята вчилися тільки на рідному ясені, пурхаючи з гілки на гілку. Потім тато-шпак загадував малечі літати далі й далі. І ось нарешті мета — дах нашого будинку.

Вся шпачина сім'я сідала там рядочком. Батько щось розказує молоді, навчає. А часом і дзюбом довбоне котрогось шибеника, що, замість уважно слухати і все як слід виконувати, задивився на сонце й пускав повз вуха батькові слова, а потім невлад махав крилами.

За тиждень — о, провчившись тиждень, шпаченята літали вже так добре, що доводилося швиденько розвішувати смужки полотна на пізніх вишнях у саду, щоб відстрашувати шпаків. А то б нам не лишилося жодної вишеньки!

Так бувало рік у рік. Спостерігаючи життя шпаків, я був певен, що старі вчать своїх дітей тільки літати. І, можливо, передають молодим ще якісь інші шпачині навички, потрібні їм у житті, але мені, людині, невідомі.

Та одного разу, — пам'ятаю, то був чудовий гарячий день серед літа, — чую: щось тьохкає, як соловейко.

«Мабуть, причулося», — подумав я.

Адже є навіть таке прислів'я: «Настав святого Вітта день, і соловейко — нітелень!» Інакше кажучи, соловейко перестав співати на початку червня. Та й співає він переважно вночі. А тут білий день. І червень вже давно минув. «Не може бути», — думаю. Але про всяк випадок прислухаюсь. Знов тьохкає! Може, й не зовсім так, як соловейко, а все-таки співає! Оглядаюсь. Бачу — на гілці перед шпаківнею сидять рядочком шпаченята. А напроти них, на іншій гілці, старий шпак. Та це ж він тьохкає, наче соловей! А малі й собі за ним, як уміють.

Я аж остовпів з подиву. Я зрозумів, що цього разу переді мною не якийсь там шпачиний дитсадок, де малят навчають пристойно поводитись і втирати носа хусткою. То була школа, справжня школа! Адже ж старий шпак учив своїх дітей іноземної мови! Точнісінько так, як вас, напевно, вчать розмовляти французькою або німецькою мовою. Він їх учив говорити по-солов'їному. А коли закінчились уроки солов'їної, почалося вивчення мови іволг та кропив'янок.

Аж тоді я зрозумів, чому в нас про дотепну людину кажуть, що її «шпаками годували». Шпак, мої любі, це вам не абихто, а шпак! Найученіший птах у світі! Ну, скажіть, хто ще з птахів додумається вчити своїх дітей іноземної мови?

Ви, мабуть, чули про шпака, який умів говорити людською мовою. Я й сам знав такого, що вимовляв двоє слів: «шпачок» і «вода».

Але знав я ще й інших шпаків, які ніколи не вчилися людської мови, але чудово вміли повторювати те, чого наслухались між людьми.

Пам'ятаю, пішов я одного разу в гай до озера. Коли чую — хтось насвистує уривок танцювальної мелодії. А моя Крися мала пластинку з цим танцем і крутила її до одуру. Дивлюся — сидить на гілці шпак і знай висвистує. Та тільки несподівано уриває мелодію десь посередині, а потім знов починає спочатку.

Я був певен, що це один із тих шпаків, які вчилися у школі на моєму ясені. В класі для малих шпаченят.

І я дуже пишаюся тим, що на моєму ясені справжній шпачиний університет.

СОЛДАТСЬКИЙ КІТ

1

Де взявся цей таємничий кіт, ніхто не знав.

Одного літнього дня він несподівано з'явився в нашому дворі. Мабуть, увійшов у хвіртку з саду. І вже з перших кроків показав, що він — кіт прекрасно вихований, і зачарував усіх вишуканими манерами й природним тактом.

От послухайте, як це було. Імка, наша хатня кішка, саме дрімала на даху дровітні. Коли Мурко увійшов у двір, вона розплющила одне око і не дуже привітно глянула на непроханого гостя. Як ви вже знаєте, наша кішка мала круту вдачу і аби з ким знайомства не заводила. Їй було цікаво, що робитиме цей незнайомець. Тому вона не поворухнулася і навіть не розплющила другого ока.

Мурко, побачивши Імку, гречно вигнувся другою, кілька разів галантно мотнув хвостом і муркнув декілька ввічливих слів господині. Певно, то був якийсь напрочуд вдалий котячий комплімент, бо Імка встала, потяглась, промуркотіла розчулено: «Мрррау! Мрррау!» Потім

переклала пухнастий хвіст з лівого боку на правий і почала старанно мити собі ліву задню лапу. Цим вона цілком ясно дала зрозуміти Муркові, що вважає його за свого і зовсім не соромиться.

Підійшов до Мурка Тупі, наш кудлай. Якийсь інший кіт, не такий чемний, одразу вигнувся б підковою, настовбурчив хвоста — показав би собаці, що ладен боронитись!

Мурко й не ворухнувся.

— Я чесний кіт! — спокійно заявив він Тупі. — Мені нема чого приховувати. Будь ласка!

І дав собаці обнюхати себе від носа до кінчика хвоста.

Тепер усе залежало від того, як поведеться Цяпа, фокс. Він спав на сонечку. Але, коли з'явився кіт, розплющив одне око. Якби Цяпа наскочив тепер на Мурка, був би котові кінець. Бо тоді Тупі хоч-не-хоч мусив би теж кинутись на нього. Просто з собачої солідарності, правда ж? Але Цяпа наївся, розіспався, і йому не хотілося рухатись.

— Що це за кіт? — тільки спитав він сонно в Тупі.

— Так собі, звичайнісінький кіт! Напевно, якийсь Імчин гість! — доповів Тупі.

Цяпа про всяк випадок підняв губу й показав ікла.

Мурко вирішив, що тепер до речі буде прикинутись, ніби він перелякався. І удав, що хоче вискочити на паркан.

«Він знає правила поведінки», — заспокоївся Цяпа і повернувся на другий бік.

Так Мурко залагодив справи на подвір'ї. Залишався ще будинок і ми, люди.

Кіт чемно підняв угору обрубок хвоста і не поспішаючи, поважно зайшов до кухні. Там нікого не було. Він рушив далі. Вступив у кімнату.

На порозі зупинився, нявкнув привітно:

— Добридень! Моє шанування! — І, не чекаючи запрошення, плавною ходою попрямував до крісла.

Але не думайте, що Мурко нахабно розлігся на сидінні й задрімав. Нічого подібного! Кіт сів пристойно, як годиться в гостях, підгорнув свого куцого хвоста, подивився на мене, на Крисю і почав:

— Дозвольте мені, шановні господарі, забрати у вас кілька хвилин — я хочу розказати вам про себе. Я народився...

І полилась розповідь! Я певен, що він розказував нам історію всього свого багатого на події життя.

Я завжди шкодував, що не знаю котячої мови. Як добре було б повторити вам слово в слово все те, що ми почули від Мурка! На жаль, не можу цього зробити, хоч і дуже хотів би!

Не міг я і досить ясно висловити Муркові, як щиро йому співчуваю. Щоправда, я про всяк випадок кивав головою, але, мабуть, не завжди до ладу.

Мурко, очевидно, помітив, що з цим киванням щось не гаразд. Він раз у раз уривав свою розповідь і дивився нам в очі, ніби питаючи: «Ну, що ви на це скажете? Дивні речі, правда?»

Тоді ми з Крисею виявляли найглибше здивування, на яке тільки були здатні. Кіт заспокоювався і розповідав далі, цілком із нас задоволений.

Але навіть розуміючи в Мурковій розповіді п'яте через десяте, ми бачили, що життя в цього кота не було ані надто щасливе, ані спокійне. Шерсть у нього тут і там була вискубана аж до шкіри. Вуха розідрані. А хвіст!.. Про хвіст шкода й говорити! То був жалюгідний кикоть, трошечки довший від сірника. Мізерний оцупок гарного колись котячого хвоста. Та й усе!

Мурко, очевидно, подумав, що ми досить приємні слухачі. І розуміємо його краще, ніж інші люди. Бо після цього першого візиту ласкаво відвідував нас кожного дня. І навіть по кілька разів. А що особливо дивно — майже нічого не хотів у нас їсти! Пив, щоправда, молоко, але без смаку. Просто з чемності — щоб нас не образити.

— Будь ласка, не турбуйтеся про мене, — просив він. — Я приходжу сюди тільки заради вас самих! А не задля якихось там ласощів. Розумієте? Я хочу з вами поговорити. Так присмно погомоніти коли-неколи з хорошими людьми!

І говорив, розказував. Коти взагалі балакучі. А наш Мурко був такий базіка, якого ще світ не бачив!

Але не думайте, що Мурко був набридливий. Це було втілення тактовності й найкращих манер. Кіт знав: коли я пишу, мені не до розмов. І не подавав голосу. Лягав де-небудь поблизу мого письмового стола і вдавав, що дрімає. Та досить було глянути на нього, як він одразу ж схоплювався з місця, позіхав, потягався, сідав, підгортав хвоста й починав:

— Якщо ви хочете знати, то я розповім. Ну, слухайте.

І розповідав.

Ось який незвичайний кіт був наш таємничий Мурко!

Минула осінь, зима і весна. Влітку до нас у гості приїхала одна дама. Не була вона ні вродлива, ні молода. Але мала золоте серце. Любила геть усе на світі, а про любов до тварин писала вчені книжки. Вона красномовно переконувала своїх читачів, що всіх тварин, ба навіть усе живе, треба любити, як рідних братів!

Це добре! Дуже добре! Правда?

Але цій рідній сестрі всіх тварин Тупі, наш Тупі, найблагородніший у світі собака, завжди показував зуби. А Цяпа, фокс, ухопив її якось за литку. Чому? Бо велика прихильниця тварин боялася собак, мов чуми!

Мабуть, вона справді хотіла любити тварин. І тому писала гучні й розумні слова про те, що треба любити все живе. Але сама не вміла поводитися із звірятками просто, сердечно, справді по-людськи. І тому собаки кусали її, бідолашну.

Через це в неї і з Мурком вийшла така неприємність, що ми надовго втратили нашого приятеля.

Наша гостя цілими годинами грала на роялі. Нам це не заважало. Нехай собі грає! Зате Мурко був зовсім іншої думки. Це безупинне грання заважало йому розмовляти.

Спочатку він невідступно ходив за нами, намагаючись нас переконати, що ота музика нікуди не годиться. Допомоги від нас він, ясна річ, не дочекався. І тоді по-своєму почав пояснювати нашій знайомій, що, тарабанячи по клавішах, вона нікому не робить приємності. Мурко сідав на роялі й голосно нявчав! Прихильниці ж тварин ці котячі співи дуже не подобались. Щось там між ними вийшло. Мурко нібито боляче подряпав їй руку.

Велике діло! Здавалося б, на те в kota й пазури, щоб дряпатись. Помазати йодом і все! Та хіба ж можна було їй це розтлумачити? Казна-який кіт! Бродячий кіт! Скажений кіт!

І все це про нашого Мурка!

Вона вимагала, щоб ми неодмінно понесли Мурка до ветеринара! На огляд!

Я згодився. А що ж я мав робити? Проте легше було згодитись, аніж виконати обіцянку. Тому що Мурко пропав. Зник без сліду. І ніхто з нас не знав, де його шукати.

Минув місяць. Рояль замовк. Одного дня сидимо собі з Крисею на веранді. Коли чуємо:

— Мрррау! Це я!

Оглядаємось. Мурко! Поважно прямує до нас, урочисто задерши обрубок хвоста. Сів біля Крисі, випростався і почав:

— Ну, нарешті скінчився цей нестерпний бренькіт. Тепер можна спокійно побалакати. А з того часу, як ми бачились, стільки подій сталося, що просто не знаю, з чого почати! Отож було це так...

І почав оповідати нам про свою самотню мандрівку. Де він був, я дізнався пізніше. Та, на жаль, не від нашого Мурка. Я вже казав вам, що не знаю як слід котячої мови. Повік про це шкодуватиму: адже я не можу ближче познайомитися з пресимпатичними котами.

2

Одного разу пішов я в якійсь справі до казарми.

Минаю браму, заходжу в двір. Коли чую:

— Мррау! Мрррау! Як ся маєш?

Головою ручуся, що це голос нашого Мурка! Озираюсь довкола. Бачу: гаяють по двору кілька собак—великих і маленьких, кудлатих і гладеньких,—але ката й знаку нема.

А тут знов хтось ласкаво і привітно озивається до мене:

— Мрррау! Мрррау!

Цього разу голос виразно чується звідкись із неба. Дивлюсь на дерева. Кота ніде немає. Глянув на дах. І справді! Ось де він, наш Мурко! Сидить на ринві. Дивиться на мене, посміхається привітно і гукає:

— Я тут! Як добре, що ти до нас завітав!

— Іди, друже, поговоримо! — запрошую його.

Але Мурко й не думає злазити з даху. Іде собі понад ринвою, позирає на мене й каже:

— Забагато собак у дворі крутиться. Розумієш? Адже серед них трапляються страшенні нечеми! Від цих грубіянів можна всього сподіватись. На даху котам куди безпечніше. Але ти йди прямо! Я зараз злізу до тебе.

І справді, за хвилину Мурко скочив на землю. Потерся об мене раз, потерся другий. Гордовито поставив свічкою обрубок хвоста. Граційно вигнувся праворуч, потім ліворуч, став на задні лапи і, незграбно перевалюючись, подибав поперед мене. Я зрозумів, що це була найурочистіша зустріч!

Мурко ввійшов у відчинені двері кухні. Гукнув щось по-котячому і скочив на стіл. А коло столу сидів Клепка.

На кінчику носа в Клепки були окуляри, він водив пальцем по сторінці великої книги, яка лежала перед ним. Було ясно, що він перевіряє якісь рахунки і заважати йому не можна.

Клепка гримнув на кота:

— Припинити розмови!

Але Мурко не послухався команди. Він ще раз нявкнув, зовсім інакше, ніж тоді, коли розмовляв з нами.

Клепка оглянувся й побачив мене.

— Якби Служака не доповів, що ви прийшли, я б вас і не помітив. Мені зараз хоч стріляй над головою з гармати! — сказав він, подаючи мені руку.

Ми з Клепкою давненько не бачилися. Зрозуміло, у нас знайшлося про що поговорити. Розмовляємо собі про те, про се. А Мурко похочає по столу і задоволено крутить хвостом.

— Побалакайте, побалакайте! — підохочує нас. — Адже так приємно поговорити з гарними людьми!

Раптом Клепка суворо глянув поверх окулярів на Мурка. Мабуть, йому не сподобались оті прогулянки по столу.

— Служако! Струнко! — скомандував він.

І що ви думаєте! Мурко враз скам'янів. Сів, витріщив очі на свого хазяїна і не ворухнеться!

— Віддати честь! — гукнув Клепка.

Мурко зірвався з місця. Випростався, став на задні лапи, як собака, і правою лапкою вхопився за голову.

— Вільно! — пролунала команда.

Кіт опустився на всі чотири лапи. Але не зводив очей з Клепки.

— Кругом! Кроком руш! — наказав старий кухар.

Мій Мурко обернувся на місці, ступив кілька кроків, присів на краєчку столу і глянув на мене. Ще й, здалося мені, лукаво підморгнув, ніби питав:

«Ну, що ти на це скажеш? Чи ти бачив коли такого кота?»

Що я міг відповісти? Я був у захваті і з повагою дивився на нашого милого, славного Мурка. Це був не звичайний кіт-балакун, яких є багато на світі. Це був кіт-солдат! Такого вченого кота я зроду не бачив!

Я сказав про це Клепці. Він задоволено засміявся. Зняв окуляри. Поклав їх на стіл. Говорить зі мною про всячину і зненацька як крикне:

— Служако, а де мої окуляри?

А Мурко вже коло них.

— Осьде! Ось вони! — каже.

— Принеси! — наказує Клепка.

І, уявіть собі, кіт зубами бере окуляри за дужку між скельцями. Спускається обережно Клепці на коліна і кладе окуляри.

Старий взяв їх і погладив кота по голові.

— Розумний котисько, — каже. — От тільки дома йому не сидиться, дуже любить у гості ходити! Та мене це й не дивує. Бо коли я маю багато роботи, кіт нудиться!

Я розповів Клепці про наше знайомство з Мурком. І про те, що він не приходив до нас цілий місяць. Клепка засміявся.

— А я ніяк не міг зрозуміти, — каже, — чого це Служака надумався вирушити з полком на навчання. Він ніколи цього не робив.

— Напевно, духовий оркестр йому більше до вподоби, ніж рояль, — зауважив я.

А Мурко озивається з другого кінця столу:

— Мрррау! Мрррау!

— Ого! Тобі вже побалакати кортить! — гримнув на кота Клепка. — Розмови в строю припинити!

І Мурко відразу замовк, наче води в рот набрав. І вже не подавав голосу до кінця мого візиту.

Та як тільки я відчинив двері з кухні, він пішов поперед мене. І говорив, говорив!

Неважко було догадатись, чому Мурко ходив до нас у гості! «Розмови припинити!» Для такого балакуна це чиста мука, правда ж?

Мені, звичайно, схотілося показати Крисі котові фокуси. І от одного дня, коли Мурко ласкаво відвідав нас, я зробив суворе обличчя і скомандував:

— Служако! Струнко!

Ой, як же ж я осоромився! Кіт подивився на мене такими здивованими очима, ніби хотів сказати:

«Що? І ти? Ач чого схотів! Дай мені, будь ласка, спокій!»

Він і не думав мене слухатись. Спокійнісінько ліг Крисі на коліна.

«У вас я Мурко! Пам'ятайте це! Служака у відпустці. Краще давайте поговоримо. Так приємно поговорити з гарними людьми!»

І почав розказувати нам свої небилиці.

Що ж, наш милий балакун мав рацію. Адже в нас він міг не бути Служакою, правда?

Але Крися неодмінно хотіла побачити котові штуки. І от якось ми пішли в казарми.

Ось там Служака був справді Служакою! Віддавав честь, марширував. Някав за командою і за командою змовкав. Робив повороти праворуч і ліворуч. І навіть грав на барабані! Бив лапками по бляшанці, що її Клепка перед ним ставив.

У вас очі полізли б на лоба, якби ви побачили такого вченого кота. Крися аж танцювала від захвату!

— Але я завжди буду називати Мурка Мурком! — заявила вона, коли котяча вистава скінчилась. — Добре, Мурку? — спитала в кота.

А Мурко відповів їй таким радісним «мррау!», що з того часу назавжди лишився для нас Мурком та й годі. Ми ніколи навіть не нагадували йому, що знаємо його і як Служаку. І не просили показати нам штуки, яких його навчив Клепка.

Ви тільки не подумайте, що кіт не любив бути Служакою! Треба було бачити, який гордий і задоволений вигляд він мав, коли його хвалили!

«Вам подобається, правда? Та хіба ж це може не подобатись? Це ж справжнє чудо!»

А коли Мурко був у доброму настрої, то сам напрошувався, щоб Клепка давав йому все нові накази. Або ні з того ні з сього схоплювався й віддавав честь. Чудесний був котисько!

Одного разу я спитав у Клепки, як це він зумів зробити із Служаки таке диво, якого й світ не бачив. Навчити кота всіх отих різноманітних і таких важких штук — це вам не абищо! Адже всім відомо, що коти завжди роблять тільки те, що самі хочуть. І їх зовсім не цікавить, що там комусь забажається!

— Такий розумний кіт — от і все! — відповів мені Клепка. — Коли я вільний, то розмовляю з ним цілими днями, от він і навчився мене розуміти. А що ж, добротою та ласкою і зайця можна навчить цигарки курити! — засміявся старий кухар і цілком серйозно спитав Мурка: — Служако! А ти будеш цигарки курити?

— Мрррау! Мрррау! — згодився кіт.

Більш ми про це не говорили.

Але я певен: якщо Клепка схоче, то коли-небудь наш балакучий Мурко під час розмови раптом спиниться і звернеться до мене:

— А чи нема в тебе часом цигарки? Так хочеться затягнутись!

Адже Клепка — це вам не абихто, а Клепка! Він знав тварин, як мало хто знає. До того ж він був трохи косоокий і в усьому бачив одразу дві сторони: і добру, й погану. А тому ніколи не сердився. Клепка був завжди веселий, усміхнений і для кожного знаходив добре слово. А усміхом та добрим словом багато, дуже багато чого можна досягти.

І добрим серцем.

Серце ж у Клепки було із щирого золота. Це я вам кажу! А я знав Клепку як облупленого.

Коли Клепка пішов добровольцем в армію, у нього вже були сиві вуса. Що він робив до того? Про це старий ніколи не говорив. Але ми догадувались, що він таки чимало попоблукав світами.

Де його носило? Не знаю. Клепка ніколи не розповідав про себе. Не те що інші, яких і не питають, а вони розказують усе по порядку: і де народились, і де вчилися, і в якому місті працювали. І тільки про те й думають, щоб не пропустити жодного прожитого дня.

Клепка був зовсім не такий. Помітить, наприклад, що який-небудь новобранець задається й бундючиться, ніби все життя на війні провів, і каже такому:

— Ой, гляди, фазане, щоб і з тобою такого не сталося, як з тим щиглем, що хотів зрівнятись із слоном! — і сміється так, що всі зуби видно.

— А що ж було з тим щиглем, Клепко? — питають його.

Клепка пихкає люлькою, чвиркає, втирає губи й починає:

— Було це так. Якось слон запросив щигля на обід. Слониха нагодувала всяких смачних страв. Відсунула горщик од вогню й чекає.

— А великий був горщик?

— Якраз для слона. Але він був неповний. Слониха боялася, щоб не розхлюпалось, коли зніматиме горщик з вогню. Прилітає щиголь. Вітається до слона, щебече, а сам поглядає на горщик. Слониха запросила їсти. Літає щиголь навколо горшка, літає, а дістати страви не може — занадто глибоко для нього. Розумієте? Побачив це слон, похитав головою, подумав і встромив ногу в горщик. Страва розлилась по землі. Щиголь ну дзьобати! Наївся, подякував чемно та й каже: «А завтра прошу до мене на обід! Хочу віддячити вам за таке добре частування!» Слон відповів: «Гаразд, прийду!» Полетів щиголь додому і каже своїй жінці: так, мовляв, і так, завтра до нас на обід слон прийде. Щиглиха — в плач! «Та в мене, — бідкається, — навіть посудини такої нема!» А щиголь до неї: «Цить! Я, — каже, — в слона навчився, як частувати гостей. Звари, що є, постав перед слоном, а далі вже мій клопіт». Ну добре. Наварила щиглиха черв'яків у горіховій шкаралупі й стала чекати гостя. Приходить слон. Дивиться на цю шкаралупку і не знає, як же йому до того обіду взятись. А щиголь набундючився, підійшов до шкаралупи, став у неї ногою і каже до слона: «Призволяйся, брате, їж досхочу!» Слон підняв хобот, засурмив та й пішов собі. Відтоді всі звірі сміються з щигля, який хотів із слоном зрівнятись! Зрозуміли?! — питає Клепка і дивиться на всіх своїми добрими очима.

— Звідки ви знаєте цю казку? — питаю його.

А Клепка спокійно, ніби це звичайнісінька річ, відказує:

— Там, де я колись плавав на річковому судні, її кожна дитина знала.

— А де ж то було? — допитуюсь.

Клепка називає мені місцевість, якої в шкільному атласі не знайдеш. Тільки й дізнався я, що це було десь у нетрях Африки!

Іншим разом, ще на фронті, заговорили якось хлопці про те, що добре було б завести навколо землянки городець. Але справа не посувалася, бо вони ніяк не могли домовитись, що садити. Одного разу питаю в Клепки, як там з городом.

— Як з отою мавпячою хатою, — відповідає він і весело регоче.

— Що воно за мавпяча хата?

Клепка широко посміхається і починає:

— А це така історія, пане поручику. Була собі колись маленька мавпочка. Сказати б, мавпяче дитинча. Сидить вона на гілляці й чхає. І голова їй болить. А як чхне, то й подумає, що все на світі йде шкереберть і ніяк не розбереш, що воно робиться. От, думає, коли вода внизу, влізти в неї і скупатись дуже приємно. І голова тоді не болить, і не чхнеш ані разу. А як вода безперестанку ллється згори, то це зовсім неприємно. І чхати починаєш, і голова болить. Розумієте, пане поручику? Стрибає ця маленька мавпочка з гілки на гілку, ховається. А дощ і не думає вщухати, і дедалі мокріше стає. Але все на світі кінчається, скінчилась нарешті й злива. Пішла мавпа гуляти.

Бачить — лізе черепаха. Мавпа й питає: «Що це за вода згори ллється?» — «Це дощ», — пояснює черепаха. Мавпа каже: «А що зробити, щоб цей дощ не йшов, щоб не чхати і голова не боліла?» — «Збудуй собі хату», — порадила черепаха. Але мавпочка не знала, що таке хата, і черепаха їй все гарненько розтлумачила. Мавпі це дуже сподобалось. «Ти, — каже, — справді розумніша од усіх звірів! Я перекажу своїм родичам те, що почула від тебе, і, напевно, буде в нас хата!» Попрощалися. Пішла мавпа до своїх. Розказала, що почула від черепахи. Мавпи зчинили галас! Завтра ж почнуть будувати хату! Назавтра зібралися, давай радитись. Одна хоче будувати хату тут, а друга — там! Одна — з гілок, а друга — з листя! І так вони сперечалися, поки минула суха пора і знову почались дощі. І знову їм лляло на голову. Знов мавпи чхали. Знов їм голова боліла. Коли дощі скінчились, повилазили мавпи з-під гілок і пішли гуляти. Зустріли черепаху. Черепаха питає: «Ну що, є у вас хата?» А та мавпочка, що рік тому з нею зустрілась, безперестанку чхала. І черепаха відразу догадалася, що в мавп і досі нема хати. «Сварилися ви, — каже, — цілий рік, а працювати й не починали! Будете ви сваритися ще не рік, не два, а дві тисячі років, але хати не збудуєте! Бо ви, мавпи, здатні тільки сперечатись, а працювати

не здатні!» Отак вона мовила та й пішла собі. І правду сказала. Адже в мавп і досі немає хати!

Питаю у Клепки, звідки він знає цю казку. А Клепка пахає люлькою, чвиркає, втирає рукою вуса і каже:

— Та це мені розповів один чоловік, з яким я по Амазонці плавав!

І знову я не зміг більш нічого від Клепки дізнатись. На моє запитання він тільки махнув рукою, посміхнувся своїм звичаєм і відповів неохоче:

— Та де я тільки не бував... А на старість вернувся, щоб віддати Польщі те, що вона мені дала,— життя! І якщо мене на цій війні куля не мине, то складу свої кістки тут, на батьківщині. Мушу вам признатись, пане поручику: мені ці мандри вже так набридли!

Дуже я любив слухати Клепчині розповіді. Та він і не давав себе довго просити, розказував одну історію за одною. Що й казати, Клепка таки любив побалакати! Я навіть думаю, що вони з котом були до пари один одному — два брати Кіндрати. І не дивно, що Муркові доводилось ходити в гості, щоб наговоритися! Адже як двоє базік зійдеться, то один мусить мовчати, бо другий йому не дасть і слова мовити! Правда ж?

4

Якийсь час Мурко до нас не приходив. Мене це не турбувало. Але Крися дуже непокоїлась. Їй здавалося, кіт або за щось образився на нас, або ж знайшов собі інший дім, де його приймають краще, ніж у нас.

Якось я зустрів Клепку на базарі і спитав про Служаку.

— Повіявся фазан, а куди — невідомо, — відповів старий. — Боюсь, чи не скоїлося з ним якого лиха. Адже він знає службу вздовж і впоперек, досконало знає. І досі ще не траплялося, щоб Служака не прийшов на ранкову перевірку!

Я розказав Крисі те, що почув від Клепки. Ну й попоплакала ж вона! Бідній дівчинці ввижались всілякі страхи. І вона по кілька разів на день бігала в казарму. Там вони з Клепкою вдвох міркували, що ж могло статися з котом.

Крися верталася звідти дуже засмучена. Очі в неї опухли. Ніс був червоний, як помідор. Вона казала, що це від нежитю. А надворі було душно, мов у лазні, сонце вогнем пекло. Мабуть, винуватцем того нежитю був Мурко...

Так минуло тижнів зо два.

Якось по обіді сидимо ми з Крисею на веранді. Раптом щось як стрибне на стіл просто перед нами! Дивимось — Мурко! Та не встигла Крися простягти до нього руку, як він хрипко нявкнув і зник. Тільки обрубок хвоста майнув у нас перед очима, коли кіт плигав через паркан, зарослий диким виноградом.

Крися хапає бриля — і за котом! Я — за нею! Мчимо до казарми.

Входимо у ворота. Бачимо: над ринвою сунеться кудий хвіст Слуз. Ми — мерщій до кухні. І вбігаємо саме в ту хвилину, коли Слуз стрибнув Клепці на коліна.

Я не зовсім певен, але, здається, старий кухар теж погано зносив спеку. І його в цей день теж напав нежить. Очі в Клепки якось підозріло заблищали. І голос був чомусь хрипкий, коли він суворо, може, навіть аж надто суворо гримнув на кота:

— Де це тебе носило, фазане?

А «фазан» став на задні лапи, кілька разів тицьнувся носом у Клепчину колючу, неголену щоку й вискочив на стіл.

І там, уявіть собі, став «струнко» й віддавав честь! Та так чітко, за всіма приписами!

Клепка зайшовся сміхом. Він не подав команди «кроком руш!», а схопив кота і, розстебнувши мундир, посадив його собі за пазуху, так глибоко, що видно було тільки Муркову голову.

— Ось що сталося, мої любі... — почав Мурко. Він так поспішав, що в нього аж язик плутався.

Як я вже казав, мені дуже шкода, що я не знаю котячої мови. Я не второпав нічогісінько з того, що там муркотів Служака. Але Клепка, мабуть, розумів його краще, ніж я. Він широко посміхався і в найцікавіших місцях кивав головою.

— Ви розумієте, що каже кіт? — питаю в Клепки.

— А тут і розуміти нічого, — відповідає старий. — Все само собою з'ясується.

І з'ясувалося!

Служака скінчив свою розповідь. Очевидно, він подумав, що ми тепер уже все знаємо і дальший перебіг подій нас не здивує.

Кіт виліз із Клепчиної пазухи, скочив на підлогу, нявкнув, ніби кажучи:

«Не турбуйтеся про мене! Я зараз повернусь!»

І вийшов. Його не було хвилин із п'ятнадцять.

Потім почулось нявкання. Служака розмовляє з кимось за дверима — кличе, умовляє, запрошує.

Ось він став на поріг, пройшов вихилясом біля дверей раз, другий, ніби когось підбадьорюючи. Знову вийшов. Ще раз покликав.

Нарешті заходить.

І веде за собою злякану руду кішку і троє маленьких, чорних як смола кошенят!

Ми полягали зо сміху! А Клепка розвів руками й каже:

— А хто ж тобі, фазане, дозволив женитись?

Служака стрибнув на стіл, віддавав честь. А потім почав виробляти на столі такі кумедні штуки, що Клепці білш нічого не лишалось, як почастувати всю котячу сім'ю.

Відтоді полкова кухня аж кишіла котями.

Чи треба вам говорити, що малята часто ходили до нас у гості. Що ці чорні бісенята робили з нами все, що хотіли. І що кінець кінцем одно з них залишилось у нас назавжди.

Це й так ясно, правда?

Але мушу вам признатись: я ніколи не вірив, що ці чорні кошенята — нащадки нашого Мурка. Напевно, він знайшов десь покинуту котячу сім'ю і привів нещасну вдову, обтяжену дітьми, до полкової кухні. Служака добре знав, що в Клепки золоте серце і він не дасть бідолахам умерти з голоду! В цьому я не мав сумніву.

Чому?

А тому, що хоч діти рудої кішки й були милі, дуже милі, — це правда, — але нічим не відрізнялися від усіх інших наших котів. Вони дбали насамперед про свої власні справи, а про нас згадували тільки знічев'я.

А Мурко?

Та чи треба вам казати, який незвичайний кіт був наш Мурко? (Це його цивільне ім'я, а в армії він звався Служака.)

Що тут довго розводитись! Мурко — це був Мурко!

